

NECÂTÎ BEG'İN DÎVÂN'I İLE MECMÛ'A-YI KASÂYİD-İ TÜRKİYYE'DE BULUNAN KASİDELERİNE ELEŞTİREL BAKIŞ*

Öğr. Gör. Dr. Abdülkadir DAĞLAR

Erciyes Üniversitesi Edebiyat Fakültesi

Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

adaglar@erciyes.edu.tr

Öz

Ali Nihad Tarlan Necâtî Beg Dîvânı'nın tenkitli metnini hazırlarken Dîvân'ın 25 nüshası ile içinde Necâtî'nin şiirlerinin de bulunduğu 2 şiir mecmû'asından istifade etmiştir. Bünyesinde 13-16. yüzyıllardan çok çeşitli dîvân şâirlerine ait üç yüze yakın kasîdenin yer aldığı ve muhtemelen 16. yüzyıla ait Mecmû'a-yı Kasâyid-i Türkiyye isimli yazma eserde, Necâtî'ye ait 2'si terkîb-i bend olmak üzere 23 kasîde yer almaktadır. Bizim de bu çalışma çerçevesinde amacımız, Necâtî'nin bu kasîde mecmû'asında yer alan yirmi üç kasîdesi ile Tarlan'ın çalışmasındaki şekilleri arasında mevcut olan farkları -ki yaptığımız ön incelemede aparatlarda da görülmeyen dikkate değer farklar bulunmaktadır- ortaya koymak, böylece Necâtî Beg'in şiiri üzerine bundan sonra yapılabilecek daha detaylı incelemeler için bu tenkitli dîvân neşri çalışmasına küçük bir katkıda bulunmuş olmaktır.

Anahtar Kelimeler: Necâtî Beg, Dîvân, Kasîde Mecmû'ası, Tenkitli Metin.

A CRITICAL ATTENTION TO NECATI BEG'S QASIDAS IN NECATI BEG DIVANI AND MECMU'A-YI KASAYID-I TURKIYYE

Abstract

When Necati Beg Divanı was published by Ali Nihad Tarlan, 25 copy of Necati Beg Divanı and two poem mecmuas, that have Necati Beg's poems, were used. In Mecmu'a-yı Kasayid-i Turkiyye, written in 16th century, many poems take place which were written by poets lived in 13th-16th century. In this mecmua there are 23 qasidas written by Necati. In this study we aim to compare these 23 qasidas in Mecmu'a-yı Kasayid-i Turkiyye with qasidas in divan that was published by Ali Nihad Tarlan and underline differences. According to us it will be useful for studies about Necati Beg Divanı.

Key Words: Necati Beg, Divan, Qasida Mecmua, Critical Text.

* Bu makalenin özeti aynı başlıkla 15-17 Nisan 2009 tarihlerinde Kocaeli'de düzenlenen "I. Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Sempozyumu (Ölümünün 500. Yılında Şair Necâtî Beg Anısına)"nda tebliğ olarak sunulmuştur.

Tenkitleli metin neşri, Eski Türk Edebiyatı sahasının da ilgilendiği temel meselelerden biridir. Bu çerçevede yapılan çalışmaların ön sözlerinde veya ayrı başlıklar altında, tenkitleli metin kurmada çok çeşitli ve farklı yolların takip edildiğini görmek mümkündür. Metin tenkidini bilimsel zemin üzerine binâ eden çalışmaların yanında, “ilmî metin tenkidi”¹ metotlarını kullanmadan, birtakım kişisel tercih ve uygulamalara dayanan çalışmalar da dikkati çekmektedir.²

Türkiye’de tenkitleli metin neşri sahasında ilk çalışmaları yapanlardan biri Ali Nihad Tarlan’dır. Tarlan 1945 yılında Hayâlî, 1950 yılında da Fuzûlî dîvânlarının tenkitleli metinlerini neşrettikten sonra, Necâtî Bey Dîvânı’nın tenkitleli metnini ilk olarak 1963 yılında yayınlamıştır. Tarlan, Necâtî Bey Dîvânı’nın ön sözünde tenkitleli metin çalışmasında izlediği yolu şu ifâdelerle ortaya koymuştur:

“Bu divanda Hayâlî Bey ile Fuzulî Divanlarında olduğu gibi hareket edilmiştir. Yani elde tamamen sahih bir nüsha bulunmadığı ve mevcut nüshalar, en az yarıyariya yanlış ve bir kısmı da birtakım indî düzeltmelerle asliyetini kaybetmiş oldukları için, bunların mahiyetlerine uygun bir metod ile karşılaştırılıp elden geldiği kadar ince bir edebî kritiğe tâbi tutularak eserin hakikatine yaklaşılmaya çalışılmıştır. Bu şekilde emek sarf edenler takdir ederler ki, bu dâva ile bir eserin tenkidli baskısına girişmek, yepyeni bir eser vücuda getirmekten daha güçtür. Bir nüshayı ele alıp onu esas ittihaz etmek ve diğerlerinin farklarını mihanikî bir şekilde göstermek suretile tenkidli baskı yapmak çok daha kolaydır. Kanaatimce, bunun o derece ilmî bir kıymeti yoktur. Ve bazı mahdut eserler için belki yapılabilir. Lâkin bizim divanlarımızda ne tarihen eskilik, ne şeklen mükemmeliyet hiçbir şey ifade etmiyor. Yapılacak yegâne şey, sanatkârın şahsiyetine ve devrine ruhan, fikren girip burada izahı uzun metodlarla mukayese ve kritik yaparak doğruya yaklaşmak için çabalamaktır. Biz de bu yolu tuttuk. Yanlış olduklarına kat’î kanaat getirdiğimiz farkları tesbit etmedik. Ancak ne derece yanlış nüshalarla karşılaştığımız hakkında okuyucuya bir fikir verecek derecede nüsha farklarını gösterdik.

¹ Metin tenkidinin bilimsel metodu için bkz. Ahmed Ateş, “Metin Tenkidi Hakkında (Dasitân-ı tevârîh-i mülûk-i âl-i Osman münasebeti ile)”, *Türkiyât Mecmuası*, c. VII-VIII (1942), s. 253-267; Yusuf Ziya Kavakçı, *İslâm Araştırmalarında Usul*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 1982; Selahattin Polat, *Metin Tenkidi*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul 2010.

² Bu konuda farklı uygulamalar için bkz. Atabey Kılıç, “Günümüzde Metin Neşri ve Problemleri Üzerine”, *1. Kırşehir Kültür Araştırmaları Bilgi Şöleni (8-10 Ekim 2003) Bildiriler*, (Hazırlayan: Ahmet Günşen), Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Yayınları, s. 331-345 (*Klasik Türk Edebiyatı Üzerine Makaleler*, Turkish Studies, Ankara 2007, s. 478-488.).

Gösterilen nüsha farkları, ekseriyetle, doğrulukları ihtimal dahilinde olanlardır. Dilcilere yardımcı olur diye bâzı imlâ farklarını da göstermeyi ihmal etmedik.”³

Bu açıklamalardan anlaşılan odur ki, Tarlan, tenkitli metin çalışmalarında nüshaların tarihî ve fizikî özellikleri gibi maddî verilerin yanında, başta şiir geleneği ve devir rûhu ile ilgili meleke hâline gelmiş tecrübî bilgilerin, şâirin fikrî ve rûhî dünyasını tanımakla beraber şiir üslûbuna kuvvetli âşinâlığın da bir o kadar katkısının olduğu ve bunların kullanılması gerektiği görüşündedir.⁴

Metin tenkîdinde izlediği yol hakkında yukarıdaki bilgileri veren Tarlan, Türkçe kelimelerin imlâsı meselesinde, tarih olarak Necâtî devrine en yakın nüshalardan “Sl.d” ve “Ry”yi esas aldığını belirtmiş⁵, neşirde kullandığı transkripsiyon sistemini, özel uygulamalarını ve tercihlerini de beş madde hâlinde “Transkripsiyon” başlığı altında vermiştir.⁶

Tarlan, eserinin önsözünde Necâtî Bey Dîvânı’nın tenkitli metnini dîvânın yirmi nüshasını karşılaştırarak kurduğunu⁷ söylese de, aparatlardan tespit edilebildiği kadarıyla, 25 divan nüshası kullanmış; 23’ünün ise metinden önce tavsifini de vermiştir. Bu tavsiflere göre İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi’ndeki 7 (Ü-1, 2, 3, 4, 5, 6, 7), Fatih Kütüphanesi’ndeki⁸ 4 (F.a., b., c., d.), Süleymaniye Kütüphanesi’ndeki 4 (Sl.a., b., c., d.), Millet Kütüphanesi’ndeki 4 (M.a., b., c. ve R), Topkapı Müzesi Kütüphanesi’ndeki 2 (Tr., Tk.), Diyarbakır İl Halk Kütüphanesi’ndeki 1 (D) ve Amasya Beyazıt İl Halk Kütüphanesi’ndeki 1 (A) adet divan nüshası olmak üzere toplam 23 adet divan nüshası tenkitli metin neşrinde dikkate alınmıştır. Tarlan bu dîvân nüshalarının yanında, Necâtî’nin İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi’nde kayıtlı 2 adet “Mecmû’a”da (Ü-8, 9) bulunan şiirlerini de karşılaştırmaya dâhil etmiştir.⁹ Bunların yanında, Tarlan’ın Raif Yelkenci’den aldığı 1 adet dîvân nüshası da aparatlarda “Ry” şeklinde kısaltılmış olup tavsifi verilmemiştir. Aparat-

³ Ali Nihat Tarlan, *Necati Beg Divanı*, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1997, s. V-VI. (Not: Bu çalışmada, Necâtî Bey Dîvânı’nın bu nüshası kullanılacaktır.)

⁴ Tarlan’ın bu görüşlerine uygun bir çalışma Cem Dilçin tarafından yapılmıştır. Dilçin, Fuzûlî’nin şiir üslûbu üzerinde uzun yıllar tedricen yaptığı çalışmalarla ortaya çıkardığı formüllere ve dîvân şiiri geleneği ve rûhu üzerinde edindiği tecrübelerle dayanarak, Fuzûlî’nin Türkçe Dîvânı’nın hâlihazırdaki neşirlerini yeniden metin tenkidine tâbi tutmuştur. Bkz. Cem Dilçin, *Studies on Fuzulî’s Divan/Fuzulî Divanı Üzerine Notlar*, The Department of New Eastern Languages and Civilizations, Harvard University, 2001.

⁵ Tarlan, *a.g.e.*, s. IV.

⁶ Tarlan, *a.g.e.*, s. VII-VIII.

⁷ Tarlan, *a.g.e.*, s. IV.

⁸ Bu kütüphane sonradan Süleymaniye Kütüphanesi’ne nakledilmiştir.

⁹ Nüshaların tavsifleri için bkz. Tarlan, *a.g.e.*, s. VIII-XIV.

larda “Ç” kısaltmasıyla görülen nüshanın künyesi hakkında herhangi bir bilgi de eserde yer almamaktadır.

Tarlan’ın da kısmen uyguladığı gibi, dîvânların tenkitli metinlerini kurma çalışmalarında şiir mecmû’alarının da dikkate alınması gerektiği, bilim âleminin malûmudur. Bu çalışmada, Necâtî Bey’in “Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi, No: 3418”de “Mecmua-i Kasaidi’t-Türkiyye”¹⁰ adıyla kayıtlı yazma kasîde mecmû’asında yer alan 23 kasîdesi, “Kasâyid” bölümünün tenkîdi için bir nüsha kabul edilerek, dîvânındaki kasîdeleriyle karşılaştırılmaya çalışıldı.¹¹ Çalışmada mecmû’anın bu nüshasının yanında, nüsha üzerinde Atabey Kılıç yönetiminde hazırlanan ve Erciyes Üniversitesi tarafından desteklenen proje çalışmasından¹² da istifade edildi.

Mecmû’a’nın 1a varağında “Kaşâyid-i Türkiyye” ibâresi vardır. Metin kısmı 1b’de başlamakta, 334b’de bitmektedir. Katalog bilgilerinde mecmû’anın 331 varak olarak gösterilmesi, varakların numaralandırılışı sırasında 179b-180a ile 305b-306a varaklarına numara verilmemiş ve 206b-207a varasının tekrar numaralandırılmış olmasından kaynaklanmıştır. Eserde, mecmû’anın tertip tarihini gösteren bir bilgiye rastlanmamaktadır.

Alfabetik sıra ile Mecmû’a’da Ahmedî, Ahmed-i Dâ’î, Ahmed Paşa, Amrî, Ârifî, Aşkî, Atâ (Hekim Sinanoğlu), Atâyî (İvaz Paşazâde), Basîrî, Dehhânî, Gazâlî, Medhî (Hacı Mûsâ), Hafî, Hayâlî, Lâmi’î Çelebi, Lutfî (Molla Lutfî), Mahremî, Mehdî (Gelibolulu), Melîhî, Mesîhî, Necâtî, Revânî, Sâ’atî (Mehmed Çelebi), Sabâyî, Safî (Nakkaş), Sehî, Sücûdî, Şâhidî, Şehdî, Şem’î, Şeyhî, Tâcîzâde Ca’fer Çelebi, Vasfî, Zâtî olmak üzere Anadolu sahası Türk edebiyatının 14-16. yüzyıllar arasında yaşamış 35 şâirine ait kasîdeler mevcuttur. Bu şâirlerin çoğu 15. yüzyılın ikinci yarısı ile 16. yüzyılın ilk yarısında yaşamış, en geç 16. yüzyılın ortalarında ölmüştür. Anadolu Dîvân şiiri sahasına 16. yüzyılın ikinci yarısından itibaren damgasını vurmuş meşhur şâirlerin kasîdelerinin bu mecmû’ada yer alma-

¹⁰ Kütüphanede eserin katalog bilgilerine göre eser kabaca şu şekilde tavsif edilmiştir: 205x150 (cilt)-166x102 (yazı alanı); 19 Satır; Talik; 331 varak.

¹¹ Dîvânların tenkitli metnini kurma çalışmalarında mecmû’aların rolü hakkında bkz. Ozan Yılmaz, “Metin Te’sisinde Şiir Mecmualarının Katkısına Bir Örnek: Süleymaniye Kütüphanesi Hacı Mahmud Efendi Koleksiyonu 5214 Numaralı Mecmua ve Muhtevası”, *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, S. 1, 2008, s. 255-280.

¹² *Mecmu’a-i Kasâyid-i Türkiyye, Süleymaniye Kütüphanesi, Halet Efendi, 3418*, EÜBAP-SBA-05-03, (Proje Yöneticisi: Prof. Dr. Atabey Kılıç; Proje Yürütücüleri: Yrd. Doç. Dr. Ziya Avşar, Arş. Gör. Abdülkadir Dağlar, Arş. Gör. Ahmet Tanyıldız, Okt. Zehra Gümüş), Kayseri 2007.

miş olmasından hareketle, Mecmû'a'nın 16. yüzyılın ilk yarısında veya en geç ortasında kaleme alındığını söylemek mümkündür.

Mecmû'a'daki medhiyeler ile az sayıdaki mersiye genelinde II. Murad, Fâtiḥ Sultan Mehmed, II. Bâyezid, Yavuz Sultan Selim ve Kanunî Sultan Süleyman dönemi arasındaki 5 pâdişah, bazı şehzâdeler ve bazı devlet adamları için nazm edilmiştir.

Mecmû'a'da, kasîdelerin tertîbindeki usûle dâir dikkati çeken hususlar şunlardır:

1. Dîvânlarda “kasâ'id” bölümlerinin tertîbi husûsiyetine, genelde bu mecmû'ada da uyulduğu görülmektedir. Kasîdeler, sırasıyla “tevhîd, münâcât, na't, mersiye, medhiye” türlerinde bir araya getirilmiştir.

2. Mecmû'ada “medhiye” türündeki kasîdeler sayısal bakımdan en hacimli yeri tutmaktadır. Medhiyelerin tertîbinde ise, çok kesin olmamakla birlikte, ya aynı rediften (*âteş, benefşe, dost, gül, güneş, hâtem, serv, tîğ* vb.) kasîdelerin, ya da aynı kâfiye çeşidi (*mücerred-mürekkeḥ, müterâdif-mütevâtir-mütedârik* vb.) ile nazm edilmiş kasîdelerin bir araya getirildiği görülmektedir. Bu durum, kasîdelerin, varsa nazîre zincirlerinin göz önüne alındığının bir göstergesi olsa gerektir.

Mecmû'a'da 8'i terkîb-i bend, 5'i tercî-i bend ve 261'i kasîde şeklinde olmak üzere toplam 274 kasîde bulunmaktadır. Bu durum, dîvân şiiiri geleneğinde, “kasîde”nin bir şiiir şekli sayılmasının yanında, tür olarak da değerlendirilmiş olduğunun göstergesi sayılabilir. Bu noktada, “Kasîde tür müdür, şekil midir?” tartışmasının, bu çalışmanın amacının dışında olduğunu belirtmek gerekmektedir.

Tarlan'ın “Necati Beg Divanı” isimli neşrinde 2'si terkîb-i bend şeklinde 29 kasîde mevcuttur. Mecmû'a'da ise Necâtî Bey'e ait 2'si terkîb-i bend şeklinde olmak üzere 23 kasîde bulunmaktadır. Tarlan neşrindeki dîvân nüshalarının çoğunda kasîde sayılarının 20-25 aralığında olduğu göz önüne alındığında, en geç 16. yüzyıl ortalarında düzenlenmiş olan “Mecmû'a-yı Kasâ'id-i Türkiyye”de Necâtî'ye ait kasîdelerin çok rahatlıkla bir nüsha olarak kabul edilebileceği âşikârdır.

Mecmû'a'da Necâtî Bey'e ait kasîdeler, Fâtiḥ Sultan Mehmed (3), II. Bâyezid (7), Şehzâde Mahmûd Çelebi (4), Şehzâde Abdullah Çelebi (TB), Sadrazam Mesih Paşa, Vezir Kara Mustafa Paşa (TB), Vezir Mustafa Paşa, Vezir Mehmed Paşa, Vezir Kâsım Paşa, Vezir Dâvud Paşa, Vezir Alî Paşa ve Kazasker Müeyyedzâde Abdurrahman Efendi'ye sunulmuştur.

Necâtî Bey'in, "Mecmû'a-yı Kasâyid-i Türkiyye" ile "Necati Beg Divanı"ndaki kasîdelerinin metin tenkîdine geçmeden önce, çalışmanın teknik yönü hakkında maddeler hâlinde bazı bilgilendirmelerde bulunmak gerekmektedir:

1. Bu çalışmada "Mecmû'a-yı Kasâyid-i Türkiyye" (M) ile "Necati Beg Divanı" (D) kasîdelerin iki nüshası olarak kullanılmıştır.

2. Kasîdeler "Mecmû'a"daki sıralarına göre dizilmiştir. Kasîdelerin koyu punto ile verilen başlıklarının ne ifade ettiği, örneğin birincisinin başlığı açıklanarak, şu şekilde izah edilebilir:

M-K38 (40b-41b), D-TB (98-102)

Mecmû'a-Kasîde38 (varak 40b-41b), Dîvân-Terkîb-i Bend (sayfa 98-102)

3. İlk iki kasîde terkîb-i bend şeklindedir. Beyitlerin başında verilen numaralandırma sisteminde, örneğin "1/2" numarası "1. bend/2.beyit"i göstermektedir.

4. Beyitlerin numaraları, takip kolaylığı açısından D nüshasına göre verilmiştir.

5. İki nüsha arasında hiçbir fark bulunmayan beyitlere burada yer verilmiştir.

6. Beyitlerin okunuşu M nüshasına göredir; yani M nüshasının beyitleri okunmuştur. D'nin imlâ ve transkripsiyon şekillerine müdâhale edilmemiştir.

7. Beyitlerde *açık italik* gösterilenler, D nüshasının metninde farklı olup aparatında yer verilen (diğer nüshalarda da görülen) farklılardır ve "(Apr.)" ile gösterilmiştir; *koyu italik* gösterilenler ise, tamamen M'ye ait olup, D'de hiçbir şekilde yer almayan farklılardır.

8. M'de yer almayan beyitler için "(tüm beyit): M---." şekli kullanılmış; bu beyitlerin transkripsiyon imlâsında da diğer beyitlere uyulmuştur.

9. D'de bulunmayan bir beyit ise "0" şeklinde numaralandırılmıştır.

Bu eleştirel metin çalışmasında şahsî görüşlere, tercihlere yer verilmedi; sadece farklar objektif bir şekilde gösterilmeye çalışıldı. Bunda şüphesiz, Necâtî'nin kasîdeleri veya kasîdeleri bağlamında şiir üslûbu üzerine daha detaylı çalışmalarda bulunacak araştırmacıları şahsî yargılarla etkilememe düşüncesi yol gösterici olmuştur.

M-K38 (40b-41b), D-TB¹³ (98-102)

- 1/2 Yaşınur mäh-i seher gibi nazardan yine dost
Bize ol mihr-i *şafā* yoğsa bu yüzden mi toğar
şafā: D zıyā. (Apr.)
- 1/5 Baña ol kāmēti Ṭübā lebi ‘unnāb gerek
N’ideyin görmek ile serv-i çemenden ne biter
(tüm beyit): M ---.
- 1/9 Kadrūñ eyvānına *şem*‘ü şerefūñ gögine mäh
Şāh-ı şeh-zāde-yi hākān-ı cihān ‘Abdullāh
şem‘: D şems. (Apr.)
Şāh-ı: D Şāh u.
- 2/1 Hāk-i dergāhıyla āb-ı revān ehl-i şafā
Mihr-i dīzānıyla **zerrelerūñ** işi **belā**
zerrelerūñ: D zerreler.
belā: D bālā.
- 2/3 **Hükminūñ** tırine per şeh-per-i nesr-i tāyir
Kābza-yı kudretine çenber-i gerdūn dü-tā
Hükminūñ: D Hikmetūñ.
gerdūn dü-tā: D gerdündür yā. (Apr.)
- 2/5 Zihni-pākiyle kitābetden **alur** ma‘ni-yi hāş
Hızr zulmetde bulur āb-ı hayātı gūyā
alur: D olur.
- 2/7 Tıflveş mihr gelür levha-yı zer birle seher
Mektebine k’ide zihni āña ta‘līm-i senā
(tüm beyit): M ---.
- 2/8 Ayağūñ toprağına yüz sürenūñ gönli Şehā
Pür olur genc ü ğnā ile gider renc ü ‘anā
(tüm beyit): M ---.
- 2/9 Her seher mihr *turup* encümi direr tā kim
Şeh-i Cem-kadr ayağına döşeye ferş-i ‘alā
turup: D zer-i. (Apr.)
‘alā: D talā. (Apr.)
- 2/10 İndürür baş ayağına yine mihr-i raşşān
Rāy-ı pīriyle diler kim bir ola **pīr ü** cevān
pīr ü: D baht-ı.

¹³ “Tercī‘-i bend-i Sulṭān ‘Abdullāh”. Tarlan’ın, bu başlığın dipnotunda “terkib-i bend olacak” şeklinde bir açıklaması var.

- 3/2 Mihr ayağına sürer **yüzini** ey mäh-1 **hilâl**
Kim ola halk-1 cihan başını üstinde yeri
yüzini: D yüzün.
ey: D eyā. (Apr.)
hilâl: D celâl.
- 3/3 Sen cevân-baht u **cihân-tahta** sezâdur **kim ola**
Bağış olmağa kaçâr ile cihânü güheri
cihân-tahta: D cihân-bağşa.
kim ola: D ki gele.
- 3/4 Acıya pîşe-yi in'âmuñıla yemm-i şehâ
Yarıla tîşe-yi luţfuñıla kânüñ **kemeri**
kemeri: D cigeri. (Apr.)
- 3/6 Bir **cevan-baht u felek-ğadr ü** melek-siretdür
Eyledi luţfına kul cümle-yi **ehl-i hüneri**
cevan-baht u felek-ğadr ü: D cevân-baht-1 felek-taht-1.
ehl-i hüneri: D cinn ü beşeri. (Apr.)
- 3/7 Devletün atı felek farkına başdı **ğademin**
Encüm ü mâhdurur mîhi vü na'li eşeri
ğademin: D çademi.
- 3/8 Mihr ceng itmege bed-ğvâhuñ ile ey meh-i luţf
Eline tîğ alup çekdi başına siperi
(tüm beyit): M ---.
- 3/9 Nergis izüñ tozını kuhl-i cilâ itmez ise
Ol başiretsüzi görüñ ki yoğ imiş nazarı
(tüm beyit): M ---.
- 3/10 Hüsrevâ itmez iseñ âb-1 şehâñ ile meded
'Âlemi yağa oda âteş-i âhum şereri
(tüm beyit): M ---.
- 3/11 **ğoldı gün** yüziyile bâğ-1 sa'âdet gülşen
ğal'atı nürıyıla dîde-yi devlet Rüşen
ğoldı gün: D Oldı gül.
- 4/1 Ey şehensâh-1 felek-mertebe vü **mîhr ü mehi**
Görmedi çeşm-i felek sencileyin pâdişehi
mîhr ü mehi: D mîhr-mihî.
- 4/3 Her şehir **bâğ-1** sa'âdetde göricek **vaşluñ**
Sevinür göge atar mîhr şafâdan külehi

- bâğ-ı: D taht-ı. (Apr.)
vaşluñ: D tapuñı. (Apr.)
Sevinür: D Sevinüb.
- 4/4 Kapuñı gördi felekden yüzi dönderdi güneş
Mıhr-i ruhsāruñıla çarha girer **gör ki** mehi
gör ki: D gözle.
- 4/6 Çanda başsañ qademüñ gözlerine kuhl için
Tütiyā gibi qapar bād-ı şabā hāk-i rehi
(tüm beyit): M ---.
- 4/7 Cüduñuñ cüyü eger bâğa güzer ideyidi
Şöyle qalmaya idi serv-i sehî dest-tehî
Şöyle: D Böyle. (Apr.)
- 4/8 İrişür hāşa vü ‘āma kerem-i şāh *velî*
Bu Necātî kuluñuñ tab^c-ı revandur günehi
velî: D meger. (Apr.)
- 4/9 N’eylesün tab^c-ı giran-māyeñe bu baht-ı siyeh
Kalemümden dökülen zerredürür **rik-i siyeh**
rik-i siyeh: D rik-şebeh.
- 5/1 Neden ey **meh** ben olam zulmet-i **gamda** hayrān
Qadrüñüñ mäh-ı şeb-efrüzü bu veche tībān
meh: D Şeh.
gamda: D gamdan.
- 5/3 Gözlerüm yaşı ayağıña revān olduğı bu
Yaraşur āb-ı revān ile bile serv-i revān
(tüm beyit): M ---.
- 5/4 Devlet-ābāduñuñ ol kim ura dīvārına yüz
Kāhveş **qoma ki bād-ı elem eyleye talan**
qoma ki bād-ı elem eyleye talan: D bād-ı elemden aña imeye hāzān.
- 5/7 Hāyf kim şu gibi taş yaşdana toprak **döşene**
Çünkü var bende şehā qalb-i şafā tab^c-ı revān
döşene: D döşenem.
- 5/9 Şehriyārā niçe kem cānıla ehl-i dünyā
Bu cihāna *ola kul* kul ola tapuña cihān
ola kul: D kul ola. (Apr.)
- 5/10 Nite kim ola cihānuñ bu çehār erkānı
Olasın baht u şeref devlet ü ‘izzet kānı
Nite: D Nice. (Apr.)

M-K39 (41b-43a), D-K¹⁴ (107-110)

- 1/2 Yoluña sürünmege cān virmez ise āftāb
Yā ne bekler *āstānuñ* ‘āşıq-ı şeydā gibi
āstānuñ: D kapuñı bir. (Apr.)
- 1/3 Dāyiremdeñ göz yaşı hālī degüldür bir nefes
Şehr-i Kōstantīni çevre *kuşadur* deryā gibi
kuşadur D kuşadan. (Apr.)
- 1/4 Dil-nevāz ol ser-firāz ol mübtelālar haqqına
Kāmet-i bālāyıla şol himmet-i vālā gibi
ol: D ü. (Apr.)
- 1/5 Nār-ı eyvāyıla *bir* ğabğab yaqar *bağrumı* kim
Mīhr ü māhı bir eliyle oynadur elma gibi
bir: D şol. (Apr.)
bağrumı: D cānumı. (Apr.)
- 1/7 ‘Ālemi yıqardı ğamzeñ ‘*adle māyil* olmasa
Bir vezīr-i nīk-sīret Muştāfā Pāşā gibi
‘adle māyil: D zulme māni’. (Apr.)
- 2/1 Zātına kılmış müyesser hāzret-i Rabbü’l-enām
Hulq-ı **‘ālem** in‘ām-ı ‘ām elṭāf-ı ‘ālem-gīr-i ‘ām
‘ālem: D ‘ām.
- 2/3 *Ḥamdu lillāh eylemişdür dest-i üstād-ı ezel*
Kılıcında āyet-i naşrun minallāh irtisām
Ḥamdu lillāh: D Şukru lillāh. (Apr.)
eylemişdür dest-i üstād-ı ezel: D dest-i Üstād-ı ezelle eylemiş.
- 2/4 Kuşanupdur tā‘at-ı Yezdāna bir vechile kim
Yaraşupdur egnine **ğāyet** libās-ı ihtişām
ğāyet: D vallāh. (Apr.)
- 2/7 Āhıret ecliyiçün dünyāda bünyād eyledi
Cennet-i Firdevs *mānendine* bir ‘ālī-maḳām
mānendine: D mānendinde. (Apr.)
- 2/8 Oldı bānī *hāzret-i pāşā-yı* ‘avn-i Zü’l-minen
Şıdıklı gelsün aña dünyāda cennet isteyen
hāzret-i: D himmet-i. (Apr.)
pāşā-yı: D Pāşā-vü.

¹⁴ Kaşīde. Tarlan’ın, bu başlığın dipnotunda “Terkib-i bend olacak” şeklinde bir açıklaması var.

- 3/1 Oldur ol mescid ki reşk-i Qubbe-yi Hađrā ola
Bāzu-yı **himmet** mühendis baht aña bennā ola
himmet: D devlet.
- 3/2 Görinür her **suffesi** bir şūfi-yi pāk-i'tikād
Kim içinde zıkr-i qalbī **dāyimā** gūyā ola
şuffesi: D qubbesi.
dāyimā: D dem-be-dem.
- 3/8 Qubbeler şıfr u mināre bir elif gibi turur
Birine on **birine** yüz **birine** biñ virilür
birine: D onna.
birine: D yüzine.
- 4/4 Zātuñıla buldı rağbet mesned-i **hayru'l-enām**
Hıdmetüñdür hażrete hayr işleri ilkā iden
hayru'l-enām: D hayr-ül-umūr.
- 5/1 Hācet ehlin hep felekler qapuña şalar bugün
Āstānuñdan biter cümle **qazāyalar** bugün
Āstānuñdan: D Āstānuñda.
qazāyalar: D temennālar.
- 5/2 Hüs-n-i āyīnūñledür şimdi nizām-ı memleket
Hışm-ı **bikīnūñle sākīndür bu ğavğalar** bugün
bikīnūñle sākīndür bu ğavğalar: D bī-kīnūñledür teskīn-i ğavğalar.
- 5/3 Şöyle **kesdūñ** zulm elini kim teqāvül idenūñ
Bağlamışdur yolların zülf-i semen-sālar bugün
kesdūñ: D kesdi. (Apr.)
- 5/4 Ey kelāmuñ vaħy-i münzel gibi **tābi** sağ u şol
Hiç çıkmazlar sözüñden iki pašalar bugün
tābi: D nāfiz. (Apr.)
- 5/5 Āstānuñ ben ğarībi bağrına başsa n'ola
İşigüñde barınur a'lā vü ednālar bugün
İşigüñde: D İşigüñden. (Apr.)
- 5/7 Ey sa'ādetmend iderseñ zerre deñlü iltifāt
Ṭab'-ı rüşen gün gibi **deryāyı** ārālar bugün
deryāyı: D dünyāyı.
- 5/8 Olduğınca 'ālem içinde zemistān u bahār
İhtişām-ı devletile kām-kār ol kām-kār
İhtişām-ı devletile: D ihtişām-ü-devlet ile.

M-K52 (60a-61a), D-K25 (94-96)

- 7 ‘Arūs-ı nuşrete āyīne na‘l-i şeb-rengi
Kıyās-ı fikrete hem-pāy ‘azm-i yek-rānı
Kıyās-ı: D Kıyās u. (Apr.)
- 13 Şehābveş göge **çıkısa** duḥānı tōpınuñ
Hezār sāl yire yağa fetḥ bārānı
çıkısa: D çıkup.
- 14 Bir āsmānı każādur **hevā-yı tōpı** şehüñ
Ki dönderimez anı nüh sipihr çevgānı
hevā-yı tōpı: D havāyī tōpı.
- 16 Ğazā güninde şehüñ **tōpın atmağa ḥaşma**
Zemīnı şekl-i kürī kıldı şun‘-ı Yezdānı
tōpın atmağa ḥaşma: D tōpı ḥaşma atmağ için.
- 23 Gözin **kızardur** u **çezgindürür** başın mihrüñ
Ğubār-ı ma‘reke vü çarḥa ceng-i sulḫānı
kızardur¹⁵: D karar dur.
çezgindürür¹⁶: D çigzindürür.
- 25 Atıldı tır-i sa‘ādet kemān-ı ğayret den
Kim ehl-i küfre varup ‘arza **kıldı** ĩmānı
kıldı: D kıla. (Apr.)
- 27 Eyā şehenşeh-i **kişver-güşā vü** ğitī-ğır
Cihanda urılalı nevbet-i cihan-bānı
kişver-güşā vü: D kişver-güşā-yi.

M-K84 (98b-100a), D-K20 (75-79)

- 4 İder enfās-ı **şimāl** eṭrāfa ‘arz-ı i‘tidāl
Āyet-i raḥmet ğetürmiş gibi Cibril-i Emīn
şimāl: D şabā. (Apr.)
- 7 Her kişiyi kāmran itdi nesīm-i nev-bahār
Bay u yoḥsul oldı istiğnāda **mānend-i** qarın
mānend-i: D mānend ü.
- 10 Bāğa **nārencāt** evrākını aşdı her çiçek
Anuñ için ḥalk-ı ‘ālem ğeldi başdı bir birin
nārencāt: D nārencāt.

¹⁵ M’de bu kelime harekelidir.

¹⁶ M’de bu kelime harekelidir.

- 12 Hoş gelir bād-ı hayāt-efzāya gül-geşt-i çemen
Pā-bürehne sebze dek seyr itmek olur nāzenīn
Pā-bürehne sebze dek: D Yalın ayak sebze.
- 15 Kapladı bŷy-ı benefşe her dimāġı nite kim
İde derk-i ma'ni-yi bāriki fehmi-dŷr-bīn
dŷr-bīn: D ħurde-bīn. (Apr.)
- 21 Kimseye baş **egmeye řalınduġınca** nāz ile
Āferīn ey serv-i sīm-endām dil-ber āferīn
egmeye řalınduġınca: D egmeyŷb řalınduġunçŷn.
- 24 Ėař gerekmez řafġa-yı ruġsār-ı gül-fāmuında kim
Görmedŷk cem' olmamıřdur bir yere **dīn ile kīn**
dīn ile kīn: D kīn ile dīn.
- 25 Sen sevinmezsin beni **řād** itmeseñ kim rŷz-ı 'ıyd
řādmān olmaz hilālŷn olmayınca şaşı çīn
řād: D zār.
- 26 Dŷn gice hicrān ile bir řoġbetŷmŷz geçdi kim
Ergānŷn āvāzesiydi nāle-yi **zār-ı řazīn**
zār-ı řazīn: D zār u enīn.
- 27 Bŷy-ı **ġulġuından nigārā** gonca vŷ gül bāġda
Kimisi dāmen açı durmış kimisi āstīn
ġulġuından nigārā: D ġulġuñ baġř olurken.
- 28 Ėař budur kim ref' olur ġātırdan ŷlmek řorġusı
'Arşa-yı **ġŷřende olurısa** firdevs-i berīn
ġŷřende olurısa: D ġŷřen gibi olurısa.
- 34 Devlet ŷ āyīn ŷ resmī nāfi-yi zŷlm ŷ fiten
'Ādet ŷ **ķānŷn-ı** 'örfi zīnet-i řer'-i mŷbīn
ķānŷn-ı: D ķānŷn u.
- 39 **Barıřur** luřfuñ bir *elden* iki *dŷnyā* begliġin
Sīm ŷ zer cŷduñ ġatında bir avuc ġāk-i **mŷġn**
Barıřur: D Yaraşur.
elden: D ide. (Apr.)
dŷnyā: D 'ālem. (Apr.)
mŷġn¹⁷: D mehīn.
- 41 İşin altun eylemiřdŷr āftāb u māġtāb
Ėāk-i dergāhuña *sŷrmegile* ruġsār u cebīn
sŷrmegile: D sŷrmeklikle. (Apr.)

¹⁷ M'de bu kelime harekelidir.

- 44 Heybetüñ düşmenlere râhat mı qor kim gösterür
Giceyi bebr-i beyân u gündüzi şîr-i **‘arîn**
‘arîn: D gurîn.¹⁸
- 49 Yıl virilmiş qullaruñdur çâr faşl-ı *muntaẓam*
Böyl’olur ey pâdişâhum **devlet olıcak** yegin
muntaẓam: D kâ’inât. (Apr.)
Böyl’olur ey: D Böyle olur.
devlet olıcak: D olıcak devlet.
- 51 **Şevket-i** ‘adl ile sultân ibn sultansın velî
Zühd ü taqvâyıla olmışsın emîrû’l-mü’minîn
Şevket-i: D Şevket ü.
- 52 Medhüñi yazanlaruñ olur mu‘anber **hâmesi**
Vaşfuñi idenleruñ olur kelâmı şekkerîn
hâmesi: D hânesi.
- 54 Gevher-i *vaşfuñla* zeyn oldı **Necâtî** sözleri
Umaram kim aña taḥsîn ide taḥsîn âferîn
vaşfuñla: D medhüñle. (Apr.)
- 55 Zeyn *olalı* naqş-ı eş‘arıyla şahn-ı kâ’inât
Düşmedi gâlib felek tāsına bu resme tañın
olalı: D olaldan. (Apr.)
- 57 **Lâyık** oldur kim bu resme sözleriyle dembedem
Eyleye medḥ ü şenâ-yı pâdişâh-ı dâd u dîn
Lâyık: D Sâyık.
- 59 ‘Askerine devletine zâtına evlâdına
Sen ‘inâyet eyle *her dem* yâ İlâhe’l-‘âlemîn
her dem: D dâ’im. (Apr.)
- 60 Dört *yanında* du‘â-yı Çâr-yâr-ı **aşfiyâ**
Hem naşîr ü hem zâhîr ü hem şeff‘ ü hem mu‘în
yanında: D yanından. (Apr.)
aşfiyâ: D bâ-şafâ.

M-K96 (113b-114b), D-K10 (46-48)

- 2 Çü şü‘ban müstaḳîm-endâm u kec-rev
Çü tūṭî *surḥ-minḳâr* u suḥan-ver
surḥ-minḳâr: D ehl-i minḳâr. (Apr.)

¹⁸ Ar. ‘arîn: balta girmemiş orman.
Far. ğarîn: balta girmemiş orman.

- 4 Aşılır ser-nigun *nite ki Mārūt*
Çeh-i zulmāni-yi Bābilde ekşer
nite ki Mārūt: D Hārūt gibi. (Apr.)
- 5 Şu *resme* sihr ider kim sihrin anuñ
Melek-rūlar iderler dāyim ezber
resme: D veche. (Apr.)
- 6 Ne tācirdür ki yāķūt u dūrile
Getürdi Hind ilinden Rūma ‘anber
Getürdi: D Getürür. (Apr.)
- 7 Hırāmān olıcaķ *āhū-yı Çinveş*
Olur başduğı yirler müşk-i ezfer
āhū-yı Çinveş: D ol āhū-yi Çin.
- 9 Ne şem‘ olur ki nūrıdur duĥānı
Dilin kesmek *sözini rüşen* eyler
sözini rüşen: D sözi rüşen-ter.
- 10 Sevād-ı dīdesinde *rüy-ı* ma‘nā
Şeb-i tārīkile māh-ı münevver
rüy-ı: D nūr-ı.
- 15 Bahār-ı *‘adlūñile* rüy-ı ‘ālem
İrem gülzārı gibi tāze vü ter
‘adlūñile: D ‘adli ile.
- 16 ‘Arūs-ı ‘ışķ perdāz-ı *nihānī*
Bulur āyīne-yi *baĥtuñla* ziver
nihānī: D zemāne.
baĥtuñla: D baĥtı ile.
- 17 Ne Āşaf ĥazret-i pāşā-yı a‘zam
Mesīĥ-i *dīn ü devlet* faĥr-ı kişver
dīn ü devlet: D dīn-i Aĥmed.
- 23 Diyār-ı cūdı vü iķlīm-i luĥfi
İdüpdür tır-ı *tedbiri* musaĥĥar
tedbiri: D tedbirüñ.
- 24 Zihī rif‘at ki ĥadrüñ güleşeninde
Ki yatur tāc giyüp lāle berser
Ki yatur tāc giyüp lāle berser: D Görinür tāc-ı key bir lāle-i ter.
- 27 Çerāĥuñdur n’ola ger *devletüñde*
Geyerse tāc-ı zerrīn *şem‘-i ĥāver*
devletüñde: D nevbetüñde.
şem‘-i: D şāh-ı. (Apr.)

- 32 Bu haţtıla bu *ma'nā kim bezendi*
Siyāhīde Hayāt Ābına beñzer
ma'nā kim bezendi: D ma'nā-yı güzīde. (Apr.)
Ābına beñzer: D Ābını oĥşar. (Apr.)
- 35 Niçe kim devr-i gerdūn ola ola
Her emrūñ *nāfizūñ* ü ĥük müñ *muĥarrer*
nāfizūñ: D nāfiz.
muĥarrer: D muĥadder. (Apr.)
- M-K109 (127a-128a), D-K7 (36-39)**
- 3 Eger ki luţf ide nāzuñ vü ger ki ĥahr ide luţf
Ki *bezm ü rezme* yaraşur bu dilsitan ĥançer
bezm ü remze: D bezme remze. (Apr)
- 6 Tārīkat ehli miyan-beste *merd* olduĥiçün
Cemī'-i sīm ü zerin itdi dermiyan ĥançer
merd: D müfred. (Apr.)
- 9 Dilinden āyet-i naşrun minallāh olmaz dūr
Hemīşe hemdem-i *fethun ĥarīb* olan ĥançer
fethun ĥarīb: D feth-i ĥarīb.¹⁹
- 12 Hilāl olursa muĥālif *işigüñe* getirür
Kemend-i şa'sa'ayıla keşan keşan ĥançer
işigüñe: D işigine.
- 20 Müşerref oldı *cemālūñde* her mekān u mekīn
Olahıdan yed-i *ĥudretde* lāmekan ĥançer
cemālūñde: D memālikde.
ĥudretde: D ĥadrūñde.
- 22 Deñizde bir dile beñzetdiler elūñde görüp
Egilüp itdi bu *şübheyle* imtinan ĥançer
şübheyle: D teşbīhe.
- 28 Sebeb nedür ki giriftār-ı çāh-ı *Yeşrib* olur
Meger ki cānib-i a'dāya başdı yan ĥançer
Yeşrib: D Bījen.
- 30 Bu *tiz-ţab' u bu rüşen-kelāmı* ĥazretde
'Aceb varup öge mi āteşin-zeban ĥançer
tiz-ţab' u bu rüşen-kelāmı: D tiz ţab'ı bu rüşen kelāmı.

¹⁹ D'de, ilk mısıradaki "naşrun minallāh" Arap harfleri ile yazılmışken, ikinci mısıradaki "feth-i ĥarīb" Latin harfleri ile transkribe edilmiştir.

- 31 Umar ‘adū ki *çeke bağrına yalın yüzlü*
Ki işbu şiveyle ala naqd-i can hançer
çeke bağrına yalın yüzlü: D yalın yüzli diyu bağra çeke. (Apr.)
Ki işbu: D Meger bu.
- 32 Yoluñda çünki miyan-bestedür ‘aceb olmaz
Çekinse düşmene karşı zeman zeman hançer
Çekinse düşmene karşı zeman zeman hançer: D İderse cān u dil-i
haşmı tır-cān hançer.
- 34 ‘Adūya teşne olup bir qarış dilin çıkarur
İderse cān u dili haşma terceman hançer
İderse cān u dili haşma terceman hançer: D Çekinse düşmana karşı
zemān zemān hançer.
- 38 ***Necātī*** nazm idegörsün senā güherlerini
Ki şaldı ***kāfiye-yi*** genc-i şāyegan hançer
kāfiye-yi: D kāfiyeye.
- 39 Niçe ki ömr-i e‘ādīyi ***ķahr*** kıılmağičün
Her ay başında çeke çarħa āsman hançer
ķahr: D ķaṭṭ. (Apr.)
- M-K121 (143b-144b), D-K8 (39-42)**
- 4 Berfūñ gümüş varağlarını hall idüp ***şabā***
Cedvel çeker şahīfe-yi gülzāra cūy-bār
şabā: D havā.
- 5 ***Ṭonatdı*** gül ‘arūsını meşşāṭa-yı nesīm
Āyine oldı āb-ı revan şāne oldı hār
Ṭonatdı: D Zeyn itdi. (Apr.)
- 12 Gönli qarası gitmeye ħala içinde dāğ
Anlar ki bāğı lāle gibi itmez iħtiyār
Anlar ki: D Şunlar ki. (Apr.)
- 17 ***Bu*** ħorħudan görünmez olupdur şimāl kim
Şala ħabāb ħabsine inşāf-ı şehriyār
Bu: D Ol. (Apr.)
- 20 Her tende ***luṭf-ı*** merħameti can gibi revān
Her yirde rāy-ı pāki ħired gibi kām-kār
luṭf-ı: D luṭf u.
- 22 Oldı raşad ***sipīhr-i*** suṭurlāb āftāb
Tā irtifā‘-ı ħadrini tır eyleye şumār
sipīhr-i: D sipīhr ü.

- 27 Uş *ilüñe* ayağıña yüz urmağa diyü
Çekdi қаpuñda қайşer ü fağfür intizār
ilüñe: D el dege.
- 31 ***Ḥurşid-i nūr-ı kūh-ı sükün*** fi'l-meşel senüñ
‘Ömrüñdeki vefā ola tab‘uñdaki veķār
Ḥurşid-i nūr-ı kūh-ı sükün²⁰: D Ḥörşid-nūr-u-küh-sükün.
‘Ömrüñdeki: D ‘Ahdüñdeki. (Apr.)
- 37 Gülzār-ı *dergehüñde* cihan ḥalkı ḥusrevā
Gül gibi güldi bir benem iden hezār zār
dergehüñde: D devletüñde. (Apr.)
- 38 Güş it fiğānum iy gül-i ḥandan ki yaraşur
Gülzār-ı ‘izzetüñde Necātī gibi hezār
‘izzetüñde: D der-gehüñde. (Apr.)
- M-K122 (145a-146a), D-K6 (34-36)**
- 8 Şahn-ı çemende lāle midür görinen yaḥud
Қанlara *boyanup mı* yatur nāfe-yi Tatār
boyanup mı: D boyanu mu. (Apr.)
- 11 ***Her***servüñ ayağına yüz urmağıçün gider
Döne döne terāneyile bāğa cüy-bār
Her: D Bir.
- 12 Gösterdi ***gün gözine virüp çün*** cilā çemen
Sebze göğinde encüm-i ezhārı āşkār
gün gözine virüp çün: D köni gözüme virüp.
- 21 Nergisler eşrefiyyi şarup aқ kāğıda
İtdi nişār‘urs-ı cevan-baḥt-ı kām-kār
İtdi nişār: D Қıldı nişār-ı.
- 23 Gülzār-ı salṭanatda yetişdi iki nihāl
Pākize vü resīde semen-çihre gül-‘izār
Pākize: D Bālīde.
- 25 Yā Rab sa‘ādetile cihanda bu izdivāc
Çün devr-i mihr ü ***māh ola pāyende*** pāy-dār
māh ola pāyende: D ‘ömr-i Mesīḥ ola.
- 26 Ola şafā vü ‘ayş u murādıla berdevām
Nite ki ***‘ıyd-ı*** Ḥusrev-i Cemşid-iḳtidār
‘ıyd-ı: D ‘ahd.

²⁰ M’de bu terkip harekelidir.

- 29 Tāb-ı temūz-ı zulmden üşünmesün o kim
Oldı **penāh-ı** sāye-yi **elṭāf-ı Kirdgār**
o: D şu. (Apr.)
penāh-ı: D penāhı.
elṭāf-ı Kirdgār: D inşāf-ı Şehriyār. (Apr.)
- 30 Dāyim sinān u gürzi ser-efrāz u şaf-şiken
Dāyim kemend ü tiri ‘adū-bend ü can-şikār
Dāyim: D Her dem. (Apr.)
- 31 Baḥr-ı kefinde kılıcı şol mähî gibidür
Kim arkasında nazm-ı zemîn *oldı* üstüvār
oldı: D ola. (Apr.)
- 35 Şāhā **Necāti** gevherüññ *ṭab^c-ı* cevheri
Düzdi beyāz kâğıda lü’lü’-i bîşümār
ṭab^c-ı: D ṭab^cı. (Apr.)
- 37 Olğıl hemişe ‘işret ü ‘ayşıla **bermurād**
Olğıl hemişe baḥt u sa‘ādetle berḳarār
bermurād: D ber-devām.

M-K149 (182b-183b), D-K16 (64-67)

- 4 Şeh-per-i *Rūḥ-ı Emindür* ki cenāb-ı Hāḳdan
Müjde-yi rahmetiçün ḫalka gelür açup bāl
Rūḥ-ı Emindür: D Rūḥ-ül Emindür. (Apr.)
- 5 Surḫ minḳār idinür ṭūṭi-yi ser-sebz-i felek
Olalı şām-ı siyeh **memleket-i Hind-mişāl**
memleket-i Hind-mişāl: D Hind diyārına mişāl.
- 6 Māder-i dehr yine tıfl-ı meḫüñ barmağımı
Rūz-ı ‘ıyd *oldı* diyü eyledi ḫinnāyıla al
oldı: D irdi. (Apr.)
- 8 Şafaḳ u mähı gören şöyle şanur kim **Zühre**
Pāyına yaḳdı ḫınā sākına ṭaḳdı ḫalḫāl
Zühre: D zen-i dehr.
- 10 Şafaḳ u māhuñ işārātı budur kim demidür
Elüñe sāğar-ı **zerrîn ü** mey-i gül-reng al
zerrîn ü: D zerrînle.
- 11 Devr el virmişiken yürüt ayağı sākî
Baş *açup* nüş idelüm nāmıla nengi şuya şal
açup: D açuḳ. (Apr.)

- 12 Gönlümüz rüşen ider zulmet-i gâmdan yâ Rab
İrmesün zerrece **hurşîd-i şabûhîye** zevâl
hurşîd-i şabûhîye: D hürşîd şabûhına.
- 17 **Mesned-i** salţanatı Kıble-yi eşrâf-ı kirâm
Merkez-i ma‘deleti Ka‘be-yi ‘izz ü iclâl
Mesned-i: D Südde-i.
- 18 Bezmine *gelse* hacil ola gide Şâh Kubâd
Rezmine *varsa* meşâf idemeye Rüstem-i Zâl
gelse: D inse. (Apr.)
varsa: D binse. (Apr.)
- 19 Şaçalı ‘adli şuyın **mülk-i** sitem yilinden
Konmadı **kimsenenüñ hâtırına** gerd-i melâl
mülk-i: D mülke.
kimsenenüñ hâtırına: D hâtırına kimsenenüñ.
- 25 Şıyt-ı ‘adlünle şeref bulalı şahrâ-yı cihân
Hem-dem olup **yügürür** şîr-i jiyânıla gazâl
yügürür: D şalınur.
- 33 Şimdiden kıldı umûrın saña tevfiż felek
Lâcerem **‘âkil** olan kişi ider fikr-i me‘âl
‘âkil: D ‘aklı. (Apr.)
- 34 Başını kes dilini **del** şu kişinüñ kim ola
Zâhiri toğrı kalem gibi içi egri çü nâl
del²¹: D dil.
- 41 Bülbül-i tab‘-ı hoş-elhânuma **aşsentu k’olur**
Nağamâtıyla gülistân-ı cihân mâl-â-mâl
aşsentu k’olur: D aşsent ki olur.

M-K171 (210b-211b), D-K23 (90-92)

- 3 **Sebze eyvânın** çiçek şol vechile zeyn itdi kim
Şahn-ı gülşen reşk-i saķf-ı çarķ-ı minâdur yine
Sebze eyvânın: D Sebzeyi elvân.
- 6 Haķ getürdi sebze kim târâc ide gam şehrini
Turra-yı sünbül *bu* menşür üzre tuğrâdur yine
bu: D o. (Apr.)

²¹ M’de bu kelime harekelidir.

- 9 ‘Ayş iden **bu** dem çemende kesb ider ‘ömr-i *dırāz*
Şaḥn-ı gülşen ‘arşa-yı firdevse hemtādur yine
bu: D bir.
dırāz: D ebed.
- 13 Şubḥ-ı ‘adli rāfi‘-i **leyl-i zulem** oldı bugün
Mihr-i rāyı kāşif-i esrār-ı ferdādur yine
leyl-i zulem: D yeldā-yı zulm.
- 17 *Gülşen-i cennet* behişt-i dergehüñde tā ebed
Şāḥib-i neşv ü nemā mānend-i Tūbādur yine
Gülşen-i: D Gülbün-i. (Apr.)
cennet: D devlet.
- 18 Haşmetüñ bārında şandūḡ-ı pelengī **cirm-i** çarḡ
Ḳadrüñ ordusunda gerdun çetr-i **ednādur** yine
cirm-i: D çerm-i.
ednādur: D a‘lādur.
- 19 Sāye gibi haşmuñuñ ‘ömrini kūtāh itmege
Cāy-ı mihr-i ḡadrüñ evc-i ṭāḡ-ı **a‘lādur** yine
a‘lādur: D ‘ulyādur.
- 22 Tā ebed **pāyende** olsun āftāb-ı devletüñ
Zerreşe ser-geştesi çün mihr-efzādur yine
pāyende: D tābende.
- 24 Çekme dāmen k’āstīn-i **luṭfuñıla** cümleñüñ
Baḡtı yūzi gerd-i nekbetden muşaffādur yine
luṭfuñıla: D himmetüñle.
- 25 Raḡm umarsam n’ola kim **şeḡkat** ümīdi ‘ālemüñ
Himmetüñ emṭārıla sebz ü muṭarrādur yine
şeḡkat: D kişt-i. (Apr.)
- 26 Āşafā şif’r ü kitābetle ne ḡacet *vaşf-ı* ḡāl
Çün zamīrüñ ‘ālem aḡvāline dānādur yine
vaşf-ı: D ‘arż-ı. (Apr.)
- 27 Levḡ-ı Maḡfūza *ne ḡacetdür kim ola* resm-i naḡş
Anda ḡod esrārı kevnüñ āşkārādur yine
ne ḡacetdür kim ola: D ne lāzım dūde ile. (Apr.)
- 28 Yegrek ol kim dā‘i-yi devlet *ola* her faşl-ı gül
Niçe kim destan-serā murḡ-ı ḡoş-āvādur yine
ola: D olan. (Apr.)

M-K189 (232b-234a), D-K19 (72-75)

- 2 Yerini bekleyenün uliyuz iy **cevher-i** cüd
Ayn-ı lufıla iden iy beni aker hatem
cevher-i: D eme-i.
- 5 Sensin ol izz ü **saadetle** ser-efrz-nigın
Sensin ol devlet ü batıla muzaffer hatem
saadetle: D saadetde.
- 8 **Götürür** adını yazmaa Alı Paanuñ
Belki gүн başına bu ar-ı müdevver hatem
Götürür: D Getürür.
- 11 İy kefüñ **nür u** benanuñ meeli b-ı ahür
Yaraur bu kim ola eme-yi Kever hatem
nür u: D nür.
- 12 Alemler ucudan uca avcuna alsuñ **yaraır**
ub-ı devletdür ilüñ mihr-i münevver hatem
yaraır: D yiridür.
- 14 ıyd-ı ada mıdur ol dest kim efal-mial
ün-ı urbnıla alnın **ide** amer hatem
ide: D ider.
- 17 Mühr ki zehrile perverde yüzük aı **olur**
İde mührüñle anı ura-yı ekker hatem
olur: D ola.
- 19 **Mühr-i** akamıdurur mirvaa-yı emn ü amn
Her yana devlet eliyle anı alar hatem
Mühr-i: D Mührü.
- 21 Zer fesd eylesenün diyü tıtu **kıseleyüp**
Eyledi zerre adar muma musaar hatem
kıseleyüp: D kıseleyüb.
- 22 Ben umarın **ki** ana Rüstem-i destan diyeler
Devletünde her ii adıla iler hatem
ki: D kim.
- 31 Gözüme sürme revdur ayauñ topraını
Ki sevd olsa yaraur bilürüz **zer** hatem
zer: D her. (Apr.)
- 32 Hat u halüñle yüzük gizleme **oynardı senüñ**
ızarur leblerüñ andan **bulınur her** hatem
oynardı senüñ: D oynar dehenüñ.
bulınur her: D bulunısar. (Apr.)

- 34 ‘Ömr menşürü ki āhır ola mühr **olmağičün**
Ḳaddümi eyledi bu çarḥ-ı **müdevver** ḥâtem
olmağičün: D urmağ içün.
Ḳaddümi eyledi: D Eyledi ḳaddümi. (Apr)
müdevver: D sitem-ger.
- 35 Kendü gibi tutar **āfâkı nücüm ucdan uca**
Dimeye ṭab^ç-ı **Necâtîye** füsün-ger ḥâtem
āfâkı nücüm ucdan uca: D ucdan uca āfâkı niçün.
- 40 **Ṭab^ç-ı** düşizelerin gör ki niçe her birinüñ
Sirçe barmağına zeyn oldı mücevher ḥâtem
Ṭab^ç-ı: D Ṭab^ç.
- 41 Gösterürken **işiginde** beni barmağıla il
Ne revâdur **ki** ola ḥalka-yı her der ḥâtem
işiginde: D işigünde. (Apr.)
ki: D kim.
- 45 Demidür kim dürüşem ḥazret-i **pâşâ ola kim**
Demidür kim el açup ola şenâ-ger ḥâtem
pâşâ ola kim: D pâşâyı ögem.
- 46 **Nite** kim şöḥbetiçün geh gele geh gide ḳadeḥ
Nite kim zînetiçün ola muḳarrer ḥâtem
Nite: D Nice. (Apr.)
Nite: D Nice. (Apr.)
- 47 Devletüñ **destini** tonatmağičün bedr ü hilâl
Gâḥ âyîne-yi **sîmîn** ola geh zer ḥâtem
destini: D nâz ile.
sîmîn: D sîmî.

M-K195 (237b-238b), D-K18 (69-71)

- 5 Dir dimez Ḥâtem-i Ṭay defterini dürdi cihân
Şehriyâr adına **oḳunalı** dîvân-ı kerem
oḳunalı: D oḳumalı.
- 6 Zer ü yâḳût bağışlar gülerek gül gibi **kim**
Ḥabbezâ bâğ-ı cihân içre gülistân-ı kerem
kim: D ---.
- 7 Meclisine niçe gülşen dimesün **bir** kişi kim
Her nefesinde açılur gönca-yı ḥandân-ı kerem
bir: D her.

- 12 Göricek taht-ı şerefde seni Belkıs-i **zemân**
Didi uş mühr-i şehâ **oldı** Süleymân-ı kerem
zemân: D cihân.
oldı: D ile.
- 9 İşigine yüz uranlar ebedî kalmağičün
Silsile luğf-ı **demâdem der ü zindânı** kerem
demâdem der ü zindânı: D demâdemdür-ü-zindân.
- 14 Ğayrı şehler kereminden eger ihsân **umulur**
Sen idersin bu cihan halkına ihsân-ı kerem
umulur: D ideler. (Apr.)
- 18 Hüsrevâ sen güneşüñ terbiyeti **birle** virür
Bu kadar la'li vü bu deñlü **düri** kân-ı kerem
birle: D ile.
düri: D zeri. (Apr.)
- 19 Eger olmasa şehâ ebr-i kefüñden **kısmet**
Kanda bulurdı bu gevherleri 'ummân-ı kerem
kısmet: D himmet. (Apr.)
- 24 Serverâ şarşar-ı ğamdan söyünür **şem^c-i** murâd
Dest-ğır olmaz olursa aña dâmân-ı kerem
şem^c-i: D cām-ı. (Apr.)
- 25 Ben **esîri** sitem-i dehrden âzâd eyle
Ben gedâya nazar it luğfıla sultân-ı kerem
esîri: D esîrûñ. (Apr.)
- 26 İtme bünyâd-ı cefâ 'âdetiken luğf u **sehâ**
Eyleme meyl-i sitem variken imkân-ı kerem
sehâ: D vefâ.
- 27 Mücrim ü **'âşiyem ü** luğfıla rahmet yaraşur
Pâdişâhum çün olur 'afv-ı güneş şân-ı kerem
'âşiyem ü: D 'âşî isem.
- 30 Pâdişâhâ niçe bir rûze-yi fağrıla **çekem**
'İyd-ı 'işret günidür ey meh-i tâbân-ı kerem
çekem: D geçem.
- 32 Giceñi Qadr **ü** günüñ 'ıyd ide Sübhân-ı Qadım
Görelüm taht-ı şerefde seni hâqân-ı kerem
ü: M ---.

M-K207 (252b-253a), D-K1 (22-24)

- 1 *Bileydi* demüñ mürdeleri itdügün ihyā
Can vireyidi irmegiçün bu deme ‘İsā
Bileydi: D Bilse idi. (Apr.)
- 5 **Gün** ruhlarına bendeyiken kaçdı meger zülf
K’efsünile başın çevirür haṭṭ-ı semensā
Gün: D Gül.
K’efsünile: D Ki efsūs ile.
- 6 Çok başlu dirilmesün **iñen zülf** kim anı
Şuy’ ilte şusuz getüre ḥāl-i ruḥ-ı zībā
iñen zülfi: D ol zülf.
- 8 Yāḳūt olur saḥt **u** ḳurur ḳanı ‘aḳıḳuñ
Yüzini kızardup çün ala buseñi şahbā
ü: M ---.
- 12 Feth ü **zafer ü** devlet-i Sulṭān Meḥemmed
Küfr ehlinüñ eyledi bugün başın aşığa
zafer ü: D zafer-i.
- 14 Ol şeş-perinüñ ḍarbı elinden düşürüpdür
Ġam şeş-derine **noḳta-yı** maḳşüdını a‘dā
noḳta-yı: D möhre-i. (Apr.)
- 19 Bāzār-ı celālünde **yüzini** mehüñ eksük
Gösterdi şeb-i tār meḥekdür aña gūyā
yüzini: D ‘ayārın.

M-K213 (259a-260a), D-K2 (24-26)

- 2 Āferin ol gül-i ḥandān-ı dil-efrūzuña kim
Virdi **ḥüsnile** cihan gülşenine zīb ü behā
ḥüsnile: D ḥüsni ile.
- 3 Şalın ey dost şalın ḳāmet-i ra‘nāñıla kim
Ḥıl‘at-i **ḥüsn** biçüpdür boyuña şun‘-ı Ḥudā
ḥüsn: D ḥüsni.
- 4 Ne düşer āb-ı ‘izāruñda ol iki sünbül
Ne **tutar** āteş-i ḥaddüñde ḥaṭ-ı ‘anbersā
tutar: D tüter.
- 9 *Vuşlat* *eyyāmına* çün sa‘y kemendi iremez
Çıksun āhum yiridür saḳf-ı felekden bālā
Vuşlat *eyyāmına*: D Vuşlatuñ bāmına. (Apr.)

- 12 **Cevr-i** dil-dār öküş miḥnet-i gerdün efzün
Kim ola urtara cānı bu sitemden ‘acabā
Cevr-i: D Derd-i.
- 16 Çıkmağa **rāyetinüñ gerden-i gerdün-adem**
Felek-i atlas ide işigüñe perde-serā
rāyetinüñ gerden-i gerdün-adem: D adrinüñ eyvānına gerdün ademe.
Felek-i atlas ide işigüñe: D Felek atlası ola işigine.
- 21 **Baħr-ı ‘izzetde** saña aşm berāber olumaz
Bir iki gün ne ‘aceb yüzine gülse dünyā
Baħr-ı ‘izzetde: D ‘İzz ü devletde.
- 22 Gevhere öyküne mi bād-ı ğurūrıla abāb
atalum öyküne ol amı şebātıla **beā**
beā: D şinā.
- 25 Dem-i Īsā omış Allāh **kelāmuñda** k’ olur
Luf-ı lafzuñla senüñ memleket-i Rüm ihyā
kelāmuñda: D kelāmında.
- 26 Tuħfe iltür emene şemme-yi ħuluñı **nesīm**
Göñline girmegiün ğoncalaruñ bād-ı şabā
nesīm: D seħer. (Apr.)
- 27 Deñiz içinde olur eşmeler ü küh-ı girān
Oldur ol ab‘-ı revānuñdaki ħilmile **ayā**
ayā: D seħā. (Apr.)
- 30 Getürür bende Necātı **apuñı** iki şeff‘
Birisi ħüsn-i a u birisi şif‘-i **u‘arā**
apuñı: D apuñı. (Apr.)
u‘arā: D ğarrā.
- 31 Ey ser-efrāz-ı cihan **apuñı** idindi penāh
oma kim dest-i cefā eyleye pā-māl-i ‘anā
apuñı: D apuñı.

M-K222 (267b-271a), D-K21 (83-86)

- 5 Yā Rab cihanda sebzeve kimdür ul olmayan
Kim **tāc-dārı** lāle ola **ehriyārı** serv
tāc-dārı: D tāc-dār.
ehriyārı: D ehriyār.
- 6 Degme kimesne degmez iline şu oymağa
Nīsān **bulutlarıyla** ider iftiħār serv
bulutlarıyla: D bulutlarına.

- 7 Şahn-ı çemende **ser-keş-i** sabit-ka-dem sehî
Bâğ-ı cihanda şahib-i **vaz'** u vekâr serv
ser-keş-i: D serkeş ü.
vaz': D 'izz.
- 15 Dün bâğa çıkdı ol yañağı lâlezâr serv
Dik tûrdı geldi **ayağı** üzre hezâr serv
ayağı: D bir ayağ.
- 21 Ol zülf ü kadde karşı tûrup aşılursa dil
Habl olurıdı sünbül **ola** çübdâr serv
ola: D aña.
- 22 Ortaya **atdı** kendüyi şevkuñla şem'-i cem'
Çaddüñ hevâsıyla **tutaldan** kenâr serv
atdı: D aldı.
tutaldan: D çizelden.
- 32 Tûrmazdı cüy-bâr kenârında olmasa
'Aks-i **kuñs-ı** esb-i şeh-i tâcdâr serv
kuñs-ı: D kañar-ı. (Apr.)
- 39 Koyup tabib-i **'adlünî uyar** hevâsına
Yigitliginde kesb ide felc ü düvâr serv
'adlünî uyar: D 'adlün uyarısa.
- 43 Bir **turfê-ñarz-ı şive-yi refñara girdi** kim
Baş egmege şabâ yiline itdi 'âr serv
turfê-ñarz-ı şive-yi refñara girdi: D ñarz-ı hâş-u-şive-i refñar görđi.
- 45 El kavşurup edeble ayağ üstine tûrur
Uşbu selis nazma idüp **i'tibâr** serv
i'tibâr: D i'tizâr.
- 58 Maqbül ide cihanda seni Hâyı-ı Lâyenâm
Hurrem ola hemîşe çü her dem bahâr serv
Hurrem ola: D Hoş hurrem ol.

M-K226 (276a-276b), D-K5 (32-34)

- 1 Şaçdı zemîne çün yine ebr-i bahâr âb
Kıldı cihan yüzini **ķamu** sebzâr âb
ķamu: D yine.
- 3 Bu dem çemen 'arūsını meşşâta-yı şabâ
Hoş zeyn itdi **k'old'aña** âyine-dâr âb
k'old'aña: D oldı aña.

- 4 Nergis çemende **tañ mıdurur itse** āba meyl
Çaçan ki uyhudan tura ister humār āb
tañ mıdurur itse: D tañ mıdur iderse.
- 11 Ebr-i ‘adāletüñ çü **sikādur** ne gam eger
Bostān-ı dehre virmezise rüzgār āb
sikādur: D saqqādur.
- 12 Şular habābdan başına tāc **alup gider**
‘Ahdüñde olsa n’ola şehā tācdār āb
alup gider: D urub gezer.
- 13 Sen bir nihāl-i serv-i **revan-meşelsin** k’ider
Yüz sürmegile ayağuña iftiḥār āb
revan-meşelsin: D revān mişlisin.
- 15 Luḥfuñ şuyıyla kanda bir **ola** şehā ki çün
Āb-ı Ḥayāta beñzemez olsa hezār āb
ola: D olur.
- 24 **Nite ki** ola *nār* bu ḥākile hem-nefes
Nite ki *bādıla* bile eyler qarār āb
Nite ki: D Nice ki.
nār: D bād. (Apr.)
Nite ki: D Nice ki.
bādıla: D nār ile. (Apr.)

M-K227 (276b-277b), D-K4 (30-32)

- 6 Şöyle rüşen eyledi **āyāt** şem‘-i ‘ilmi kim
Bir qadem bir kimse gitmez oldı rāh-ı nāşavāb
āyāt: D āyātı.
- 12 *İşigüñde* şöyle kesb-i ittiḥād itdi ḫulūb
‘Ālem içre olmaz oldı ḫalbe ta‘n-ı inḫılāb
İşigüñde: D İşigüñle. (Apr.)
- 13 Cümle insan bir degüldür gel berü *da‘vāya* baḫ
Gül virür taşdı‘ler def‘-i şudā‘ eyler gül-āb
da‘vāya: D ma‘nāya. (Apr.)
- 16 Añmadum estağfirullah nām-ı a‘lāsın şariḥ
Kim edebden ḫāric **olur** ‘izzet ehline ḫıṭāb
olur: D ola.
- 18 Adıla fi‘l-cümle te‘lifātuña teşbīḥ için
Nev-bahāra faşl didiler bihişte **heşt** bāb
heşt: D heşte.

- 19 Kim *ider* rüşen zamîründen işâret olmasa
Âftâb-ı *sebzezâr sebze-yi hayli çü âb*
ider: D ide.
sebzezâr sebze-yi hayli çü âb: D Sebzevârı sebze-i hayl-ı cevâb.
- 22 Yağışupdur zâtuña fazl u *kemâl ü* ma'rifet
İtdi güyâ Şâh-ı Merdâna şecâ'at intisâb
kemâl ü: D kemâl-i. (Apr.)
- M-K231 (281a-282b), D-K3 (26-30)**
- 1 Bir dün ki *çekmişidi* cemâline âftâb
Müşgîn gülâlesin gicenüñ 'anberîn-nikâb
çekmişidi: D kılmış idi. (Apr.)
- 13 Âlâm-ı cevr-i devrile ğamgîn idi göñül
Nâgeh irişdi cânib-i Feyyâzdan hıttâb
Nâgeh: D Nâ-gâh.
- 17 Vâlî ki 'ahd-i salţanatında *olup mezîd*
'Adlün esâsı muhkem ü zulmün evi harâb
olup mezîd: D olubdürür.
- 21 Yağdura *tîri* düşüre bârân gibi yire
Ger cân-ver mişâlini vaz' eyleye seĥâb
tîri: D tîr ü. (Apr.)
- 22 Ey şeh-süvâr oldı bugün ĳadrün atına
Ĥurşîd *tabl-bâz-ı* zer ü mâh-ı nev rikâb
tabl-bâz-ı: D tabl-ı bâz-ı.
- 25 Döndürdi altın üstine cüduñ *eli* yemün
Bîĳıymet oldı dürr-i 'Aden nite kim ĳabâb
eli: D yeli. (Apr.)
- 27 *Bir ĳolını çıkarup urur ĳalbe kendüyi*
Rüz-ı ĳazâ kılıcuñ idüp tonını ĳızâb
Bir ĳolını çıkarup urur ĳalbe kendüyi: D Tıĳuñ ĳolın bürehne kılub ĳalbler yarar.
Rüz-ı ĳazâ kılıcuñ idüp tonını ĳızâb: D Rüz-ı ĳazâda ĳün-ı 'adüdan idüb ĳızâb.
- 28 Her ay başında ĳançer-i simîn-ĳilâfı mâh
Çarĳa tutar ki ide muĳâlîflere *'itâb*
'itâb: D 'iĳâb. (Apr.)
- 29 Gün zer döküp yoluña sürer yüz işigüñe
Diler ki ide dergeh-i 'ulyâña intisâb
(tüm beyit): M ---.

- 37 Tā kim her **anda** defter-i efkārden ide
Tūṭī-yi ṭab‘ bir ğazel-i nāzūk intiḥāb
anda: D ayda.
- 41 La‘li tıyurdu hıç degül ağzı **remzini**
Kim gizlü rāzı fāş ider olur şarāb-ı nāb
remzini: D sırrını.
- 42 Gönlüm *gözüne* uydı ruḥ u ‘arızuñ görüp
Birikdi bu hevāda begüm āteşile āb
gözüne: D gözüme. (Apr.)
- 46 Bāzār-ı tız-i çārsū-yı *cān u dilde* bil
Yoḳdur metā‘-ı medḥ-i şehenşehden özge bāb
cān u dilde: D dehr içinde. (Apr.)
- 48 Zīrā du‘ā-yı devlet-i sultān-ı rüzgār
Variken ayruğ işe günāh *olur* irtikāb
olur: D ola. (Apr.)
- 49 **Nite ki** ceş-i rüz ola pīrüz-ı ḥayl-i şām
Niçe ki şābit ola günāh üstine şevāb
Nite ki: D Nice ki.

M-K251 (305a-308a), D-K11 (48-53)

- 2 Ser-dār-ı *kār-sāz* u ser-efrāz-ı ma‘reke
Pīl-i demān u bebr-i beyān-ı zemāne tīg
kār-sāz: D kārzār. (Apr.)
Pīl-i demān u bebr-i beyān-ı: D Bebr-i beyān u pīl-i demān u.
zemāne: D jiyāne. (Apr.)
- 3 Rūşen-zamīr ü pāk-sirişt ü ‘adū-fiken
Dīn-i Nebī yolında *zihī bībehāne* tīg
zihī bībehāne: D yegin-ü-yegāne. (Apr.)
- 4 Küfrüñ ne ṭāḳatı ola kim ola pāy-dār
Her kim ki Allah eyde çala şādıḳāne tīg
Her kim ki Allah eyde çala şādıḳāne tīg²²: D Şol dem ki Allāh Allāh ide şādıḳāne tīg.
- 9 Yūsuf-cemāl ü Mısr-nijād olduğıyüçün
Allah ki *niçe ta‘neler* ider sināna tīg
niçe ta‘neler: D bunca lūṭflar. (Apr.)

²² M’de ilgili bölümün derkenarında da bu mısra’ın D’deki “Şol dem ki Allāh Allāh ide şādıḳāne tīg” şekli yazılıdır.

- 14 Cānın alur ‘adūnuñ *iner* yıldırım gibi
Varduğı yirde münba‘ış olmaz emāne tīg
iner: D irer. (Apr.)
Varduğı yirde münba‘ış olmaz emāne tīg²³: D Tırduğı yirde şalsa
Hıdīv-i zemāne tīg. (Apr.)
- 15 **Ummān-ı** dūr-nişārdurur dest-i pādīşāh
Dil gibidür o kılzüm-i gevher-feşāna tīg
‘Ummān-ı: D ‘Ummāna.
- 16 Sulţān-ı *rezm* ü Husrev-i *bezm* olmağın tıtar
Şol elde cām-ı devlet ü şağda nişāne tīg
rezm: D bezm. (Apr.)
bezm: D rezm. (Apr.)
- 19 Kıl oldu işiginde selāţin-i *rūzgār*
Bil bağlayalı hıdmet-i şāh-ı cihāna tīg
rūzgār: D nām-dār. (Apr.)
- 22 Meydan yüzine haşm kınından **fiker** sürüp
Yir yir ‘adū kafāsın ider hāl-dāne tīg
fiker²⁴: D mekr.
- 30 Lāzım degül sa‘ādet-i şāh-ı cihāna hışm
Lāzım degül şalābet-i şīr-i jiyāna tīg
Lāzım: D Lāyık.
- 32 Her gün gelür *kenāre*ye ma‘şūka-yı zafer
Bu resme beglerüñ ki şalar ‘āşıkāne tīg
kenāre: D kinārına. (Apr.)
- 33 Cömerd elin mi aldı ki yolında sen şehüñ
Bağmayup **az u** çoğa kıyar **baş u** cāna tīg
az u: D aza.
baş u: D başa.
- 35 Düşmenlerüñ gözine ecel uyhusı gelür
Çün *ser-güzeşt-i haşmuñi* ide fesāne tīg
ser-güzeşt-i haşmuñi: D ser-güzeşti haşmuña. (Apr.)
- 38 Ğavğāyı başına şatun almağda dāyimā
Olur miyāncı ortada haşm-ı *cihāna* tīg
cihāna: D cebāna. (Apr.)

²³ M’de ilgili bölümün derkenarında da bu mısra’ın D’deki “Tırduğı yirde şalsa Hıdīv-i zemāne tīg” şekli yazılıdır.

²⁴ M’de bu kelime harekelidir.

- 39 Gūyā ki oldı nāḥun-ı **tîz-i**‘uḳāb-ı merg
Kim **sînesinde ḥaşmuñ** ider āşyāne tîĝ
tîz-i: D tîr-i.
sînesinde ḥaşmuñ: D ḥaşmuñ sînesinde.
- 41 Tāc üstine ḥorūslanup **ḥaşm** döndürür
Başını şāḥ şāḥ idüp mākiyāna tîĝ
ḥaşm: D ḥaşmı.
- 42 Ḥaşmuñ **gözinden** aḳanı yaş şanma ḳandur ol
K’ezdi eritdi baĝrını döndürdi ḳana tîĝ
gözinden: D gözinde.
- 46 Şaflar söker **ü tulleb** açar ḳalbler yarar
Bebr-i **beyān** u pîl-i demān-ı zemāne tîĝ
ü tulleb: D dolāblar.
beyān: D yabān.
- 49 Devr-i ruḥuñda kirpigüñe ḥayanur gözün
Lāzımdurur ‘arūs-ı **cemālün** ḳocana tîĝ
cemālün: D memālik.
- 52 Zülf itmeseydi siḥr ile her **ḳılı** ejdehā
Göstermez idi ĝamzelerün cāduvāne tîĝ
ḳılı: D ḳılın. (Apr.)
- 53 Dil ḥānesinde ĝamzesi ḥursun **ḳonaḳlaya**
Çoĝ çoĝ sevāb olur imiş şaḳlayana tîĝ
ḳonaḳlaya: D ḳo parlayub.
- 54 Şık dost olmışuz ki şu **şıĝmaz** aramuza
Düşmen olalı ol ḥaḥ-ı ‘anber-feşāna tîĝ
şıĝmaz: D şızmaz. (Apr.)
- 59 Vaşfuñla derc **olalı** güher-bār sözlerüm
İşitdüĝi dem oldı zebāne zebāne tîĝ
olalı: D olursa. (Apr.)
- 60 Oldum zebān-ı **tîzile** aḳrānuma yegin
Sāyir yaraĝ içinde nite kim yegāne tîĝ
tîzile: D tîĝ ile.
- 61 **Kej-ḥab’ olanlar eylese ḥa’nı** Necātiye
Şabr idelüm şu resme **ki** ider kemāna tîĝ
Kej-ḥab’ olanlar eylese ḥa’nı: D Kec-ḥab’lar tefevvuk iderse.
ki: D kim.

M-K258 (316a-317a), D-K15 (60-63)

- 3 Cem' idüp evrāk-ı āl üstine *ider* zer feşān
Yazmış ol mecmū'aya vaşf-ı ruḥuñ ey yār gül
ider: D itmiş. (Apr.)
- 8 El şalar **şoḥbetde ṭurmuş sebze eṭrāfa** çenār
Gel ki 'işret ni'metini eyledi ĩşār gül
şoḥbetde ṭurmuş sebze eṭrāfa: D eṭrāfa durmuş sebze şaḥnında.
- 20 *Ebr-i* luṭfi irmese ser-sebz olmaya çenār
Bād-ı ḥulķı esmese bitürmeye gülzār gül
Ebr-i: D Āb-ı. (Apr.)
- 25 Meclisünde bāğ bir **maḥbūb-ı** ḥıdmet-kārdur
Çeşm nergis kaç şanavber ḥaṭ çemen ruḥsār gül
maḥbūb-ı: D maḥbūb.
- 27 Ğoncalar 'arz **itmegiçün** ṭapuña hemyān-ı zer
Naşb olunmadı çemen iķlīmine serdār gül
itmegiçün: D itmeyince.
- 31 Mevķı'ında **itdügiçün** luṭf-ı maḥz olur ğazab
Nite kim faşl-ı zemistanda görünür nār gül
itdügiçün: D itdüğüñçün. (Apr.)
- 36 Şehriyārā himmetüñ maḥbūb-ı ḥāş u 'āmdur
Hıç meclis var mıdur **kim anda ola ḥār** gül
kim anda ola ḥār: D ki anda ola aĝyār. (Apr.)
- 38 Serv urur gögsine kef-dest-i teḥi 'āşık-mişāl
Nite kim her dem gül-ābiçün yanar nāçār gül
Nite kim her dem gül-ābiçün yanar nāçār gül: D Ğoncanuñ zer
kīsesin açmaķla ḳocar ḥār gül.
- 39 Yaķdı zillet nārına ben ḥāki ṭab'-ı āb-dār
Nite kim her dem gül-ābiçün yanar nāçār gül
(tüm beyit)²⁵: M ---.
- 42 **Zīnet-i eyyāmdur ḥaṭṭı vü şı'ri** şöyle kim
Reng ü büyıla olur ārāyiş-i gülzār gül
Zīnet-i eyyāmdur ḥaṭṭı vü şı'ri: D Zīneti eyyāmidur ḥaṭṭı ile şı'rüñ.
- 44 Tācverler üzre *ey şeh* şehriyār ol şehriyār
Niçe kim her nev-bahār **ola** şeh-i ezḥār gül
ey şeh: D şāhā. (Apr.)
ola: D olur.

²⁵ Bu beytin 2. mısra'ı M'de bir önceki beytin 2. mısra'ı olarak alınmıştır.

M-K261 (319a-320a), D-K17 (67-69)

- 1 ‘Arşa-yı rüy-ı zemîn gayret-i *zîbâ* mı degül
Sâhat-i bâğ-ı cihân cennet-i Me’vâ mı degül
zîbâ: D dîbâ. (Apr.)
- 4 ***Gelse gül ‘ays u şafâ*** çağıdurur diyü ***şabâh***
Sebzeler hâl diliyle yine güyâ mı degül
Gelse gül ‘ays u şafâ: D Güle gel ‘ays-ü-ţarab.
şabâh: D saña.
- 7 Bülbülün ***sebzede ter nağmelerin diñleriken***
Vâ‘izün na‘raları bir kuru ğavġâ mı degül
sebzede ter nağmelerin: D bâğda ter nağmesini.
diñleriken: D dinler iseñ. (Apr.)
- 0 ***Şalınur boynına şâhuñ gül açup cām-ı bahār***
Bülbül ol hasretile vâleh ü şeydâ mı degül
(tüm beyit): D ---.
- 8 Hüsniñi şatmaġa gül bülbüli dellâl olmış
Gel e bâzâr idelüm *aşşılu* sūdâ mı degül
aşşılı: D görklü. (Apr.)
- 9 ***Geyse başına n’ola tâc-ı firengî lāle***
Cünbiş-i bād-ı şabâ ***nağme-yi*** ‘İsâ mı degül
Geyse başına n’ola tâc-ı firengî lāle: D Nola ger başa geye lāle
firengî şapka. (Apr.)
nağme-yi: D nefha-i.
- 11 Ne döşenmiş göre şahn-ı çemene lāleleri
Ter ‘akîkıla tolu *kūçe-yi* mînâ mı degül
kūçe-yi: D ‘arşa-i. (Apr.)
- 12 Şafha-yı sebzede ***cū*** nüktesi şerh olmaġıçün
Ĥaţ-ı reyhânıla eţrâfi muhaşşâ mı degül
cū: D çün.
- 16 Ĥâtem-i mülk-i vezâret şunılaldan eline
Bâğ-ı ***mülk*** ebr-i ‘adâletle muţarrâ mı degül
mülk: D cūd.
- 17 Gülşen-i kadri gibi rüy-ı ‘arūs-ı iklîm
Her zeman mâşıta-yı ***râyıla*** zîbâ mı degül
râyıla: D re’yi ile.
- 18 Ol kavî-rây bugün bîsebeb-i nîze vü tîġ
Ķâtil-i ehl-i küfür kâmi‘-i a‘dâ mı degül
Ķâtil-i: D Ķâti‘-i.

- 20 Kām-kārā dil ü ṭab‘uñ dem-i luṭfuña niğın
Ḥātem-i bezm-i kerem **Rüstem-i heycā** mı degül
Rüstem-i heycā: D resm-i Mesīhā.
- 21 Ḥaşmuñuñ sāye **bigi** itmege ‘ömrin kütāh
Mihrine rif‘atüñüñ evc-i felek-cā mı degül
bigi: D gibi.
- 23 Bir tabaḵ **kāğıda** pür bezmüñe **İşarıyçün**
Sözi ben çākerüñüñ lü‘lü’-i lālā mı degül
kāğıda: D kāğad-ı.
İşarıyçün: D işār içün.
- 25 Neyiçün şi‘r ü kitābetle idem ḥālūmi ‘arz
Zihni-pāküñ bu cihān **sırrına** dānā mı degül
sırrına: D ḥāline. (Apr.)
- 26 Levḥ-i **maḥfūzda ḥācet midürür** resm-i midād
Ḳamu esrār-ı cihān anda hüveydā mı degül
maḥfūzda ḥācet midürür: D maḥfūza ne ḥācet kim ola.
- 28 Düşmişem ḳatre gibi **yola** götür topraḳdan
Kevkebi himmetüñüñ mihr-i mu‘allā mı degül
yola: D nola.
- 30 Bāğ-ı ḳadrüñe ebed irmemege bād-ı fenā
Ebr-i luṭf-ı **ezeliyle** mürebbā mı degül
ezeliyle: D ezeli bile.

M-K262 (320a-321a), D-K14 (58-60)

- 10 **Yanaşur** ruḥlarıñuñ şem‘ine pervāne-yi dil
Belī dīvāne olur āteşe ekşer māyil
Yanaşur: D Yaḳışur. (Apr.)
- 15 **Çiñradam** āhıla ṭāsın felegüñ olurisa
Meh ḥusūfi gibi ruḥsāruña zülfüñ ḥāyil
Çiñradam: D Çalaram.
- 16 Zülfüñüñ **zulmetin** ey dost niçe bir çekeyin
Demidür ḥālūme vāḳıf ola şāh-ı ‘ādil
zulmetin: D zulmini. (Apr.)
- 21 Eline gönline nisbet **olumaz** baḥrıla kân
Şol kerimüñ ki ola ‘āleme cūdı şāmil
olumaz: D ola mı. (Apr.)

- 23 Kān anuñ ṭab^c-ı **seḫā-perverine** göre le³im
Baḥr anuñ keff-i güher-pāşına göre sāyil
seḫā-perverine: D seḫā-pīşesine.
- 24 Dirhemi ʿizzet idüp ṭutduğı el üstine el
Şeref-i nām-ı hümāyūnidur **anuñ** bilgil
anuñ: D anı.
- 25 Mīhr-i İslāmdurur tāk-ı direfşūñ ṣāhā
Kim ider küfr ṣebn rūy-ı *hevādan* zāyil
hevādan: D cihāndan. (Apr.)
- 28 Ḥaşm gürzūñ görüben tīguña can virdügi bu
Kim ecel irse olur her kişi māya māyil
(tüm beyit): M ---.
- 29 Kūre-yi ḫāke düşer **velvele** ditrer ḫurşid
Naʿra-yı ṭöpuñıla *ḫaşm* olur lāyaʿkıl
velvele: D zelzele.
ḫaşm: D ḫaşmuñ. (Apr.)
- 30 Başın ortaya koyup āteş-i ḫahrıla gezer
Ol olur ḫalʿa-yı küffār *kilidine* dil
Ol olur: D Getürür. (Apr.)
kilidine: D kilidinden. (Apr.)
- 32 Zāhiri rāst olup bāṭımı kimüñ kecise
Ḳıl ḫalem gibi başın ḫaṭ dilini iki dil
Ḳıl ḫalem gibi başın ḫaṭ dilini: D Ḳalemüñ gibi ḫalem ḫıl dilin andan.
- 34 Yüz ṣafāyıla güneş daḫı gelür baş üzre
Ḳapuñ üftādesi *ancaḫ* yaluñuz māh degül
ancaḫ: D Şāhā. (Apr.)
- 35 Ḥusrevā çarḫ-ı sitem-kār Necātī ḫuluñı
Ağladur dāmen-i rahmıla gözi *yaşını* sil
yaşını: D yaşın. (Apr.)
- 38 Niçe kim ola çerāğıla müzeyyen **gülşen**
Niçe kim **dünde** bula nārıla revnaḫ maḫfil
Gülşen: D meclis.
dünde: D deyde.

M-K265 (323a-323b), D-K13²⁶ (55-57)

- 16 Nihâyetde dil-âverdür vilâyetde temâm erdür
Şecâ'atda bu serverdür bugün **mîrî emîr anuñ**
mîrî emîr anuñ: D merdâni meydânuñ.
- 18 Refî'ü'l-ıqadr pâşâsın ne 'âlî yılduzuñ var kim
Felek ıtaında keyvân işin işler naş-ı **keyvânuñ**
keyvânuñ: D eyvânuñ.
- 21 Diyâr-ı Engürüsıla idersin 'ahd ü peymâni
Gele küffâr-ı **bîdîni** bula teşrîfin îmânuñ
bîdîni: D Budinuñ. (Apr.)
- 22 Şu vech ile **geçer** hükümüñ ki bir kez emr ider olsañ
Çemende gonca peykâni dele bağrını **şîrânuñ**
geçer: D geçe.
şîrânuñ: D sendânuñ.
- 24 Eger **berrâ vü ger bahrâ** dil-âverlikler itdüñ kim
Çamu efsânedür destanları Sâm u Nerîmânuñ
berrâ vü ger bahrâ: D berren eger bahren.
- 28 Du'â-yı hayrıla iller el üşürdiler itdiler
Müşeyyed **ıqadr-i** iqbâlüñ gibi ıqadr-i felek-şânuñ
ıqadr-i: D ıaşr-ı. (Apr.)
- 31 Senüñ erkandan olduğıñ dağı erkenden umarduğ
Bugün bir kimsede yoğdur senüñ **âdâb u** erkânuñ
âdâb u: D âdâbuñ.
- 33 Senüñ destür olduğıñ bugün İskender-i Rûma
'Acem Dârâları gibi **yir itdi dâr-ı sultânuñ**
yir itdi dâr-ı: D yerin dar itdi.
sultânuñ: D Dârânuñ. (Apr.)
- 37 Sa'âdet şadrı zeyn olsun demâdem zât-ı **pâkiyle**
Nite kim ola **evşâfiyla** şî'rüm zeyni dîvânuñ
pâkiyle: D pâküñle.
evşâfiyla: D evşâf ile.

Sonuç olarak, “eş'âr, nezâyir, gazeliyyât, kasâyid” gibi isimlerle düzenlenmiş çeşitli şiir mecmû'alarının dîvânlara yönelik metin tenkîdi çalışmalarında kullanılmasının lüzûmu ortadadır. Necâtî Bey'in 23 kasîdesini metin eleştirisine tâbi tutan bu çalışmada, farklılık gösteren toplam 331 beyit tespit edilmiş, imlâ ve

²⁶ Bu kasîde, M'de D'ye göre baş tarafından 14 beyit eksiktir. M'deki kısım D'de s. 56'da başlamaktadır.

transkripsiyon tercihleri dışında tüm farklar değerlendirilmiştir. “Dikkate alınmamış bir nüshayı metin tenkîdine katma” işlevini de taşıyan bu çalışma, şâirin şiir üslûbu üzerinde analiz yapacak olan araştırmacılar için bir veri mâhiyetindedir. Dîvâna âit müellif nüshasının elde olmadığı durumlarda, diğer nüshalar arasındaki farklardan hareketle, kelimelerin, terkiplerin, tekrar unsurlarının mısra/beyit içerisindeki yerlerinin neresi ve sıralarının nasıl olması gerektiğini ortaya koyabilmek için devir ve bilhassa şâire dâir üslûp bilgisine ihtiyaç vardır. Tenkitli metin neşri çalışmalarında maddî verilerin çözemeyeceği problemler bu yolla bertaraf edilebilir.

KAYNAKÇA

- Ateş, Ahmed: “Metin Tenkidi Hakkında (Dasitân-ı tevârîh-i mülûk-i âl-i Osman münasebeti ile)”, *Türkiyât Mecmuası*, c. VII-VIII (1942), s. 253-267.
- Dilçin, Cem: *Studies on Fuzulî's Divan/Fuzulî Divanı Üzerine Notlar*, The Department of New Eastern Languages and Civilizations, Harvard University, 2001.
- Kavakçı, Yusuf Ziya: *İslâm Araştırmalarında Usul*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 1982.
- Kılıç, Atabey: “Günümüzde Metin Neşri ve Problemleri Üzerine”, *1. Kırşehir Kültür Araştırmaları Bilgi Şöleni (8-10 Ekim 2003) Bildiriler*, (Hazırlayan: Ahmet Günşen), Gazi Üniversitesi Kırşehir Fakültesi Yayınları, s. 331-345 (*Klâsik Türk Edebiyatı Üzerine Makaleler*, Turkish Studies, Ankara 2007, s. 478-488).
- Mecmua-i Kasaidi't-Türkiyye* : Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi, No. 3418.
- Mecmu'a-i Kasâ'id-i Türkiyye, Süleymaniye Kütüphanesi, Halet Efendi, 3418* : EÜBAP-SBA-05-03, (Proje Yöneticisi: Prof. Dr. Atabey Kılıç; Proje Yürütücüleri: Yrd. Doç. Dr. Ziya Avşar, Arş. Gör. Abdülkadir Dağlar, Arş. Gör. Ahmet Tanyıldız, Okt. Zehra Gümüş), Kayseri 2007.
- Polat, Selahattin: *Metin Tenkidi*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul 2010.
- Tarlan, Ali Nihat: *Necati Beg Divanı*, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1997.
- Yılmaz, Ozan: “Metin Te'sisinde Şiir Mecmualarının Katkısına Bir Örnek: Süleymaniye Kütüphanesi Hacı Mahmud Efendi Koleksiyonu 5214 Numaralı Mecmua ve Muhtevası”, *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, S. 1, 2008, s. 255-280.